

РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТВОРЧИХ СУБ'ЄКТІВ У ПРОЦЕСІ СИНЕРГОПЕРЕХОДУ ДО НООСФЕРНОГО РОЗУМІННЯ СВІТУ

Олена Моргун

Криворізький національний університет

Анотація:

Розкрито філософсько-наукове осмислення можливостей розвитку й імпринтингу креативних здібностей у ноосферному світорозумінні. На відповідному філософському підґрунті розглянуто складний періодично-фазовий синергоперехід духовно-креативного процесу. Висвітлено процеси втілення людської креативності в Буття, предметно-творчу самореалізацію духовної сутності людини в процесах єднання культури й творчості, у культуротворчість. Підкреслено єдність суб'єкт-об'єктної координати в ноосферній всеєдності буття й мислення, а також важливість культурогенної індивідуально-творчої самореалізації людини в суб'єктивних цінностях, які набувають об'єктивного значення.

Моргун Елена. Развитие креативных способностей творческих субъектов в процессе синергоперехода к ноосферному пониманию мира.

Представлено философско-научное осмысление возможностей развития и импринтинга креативных способностей в ноосферном миропонимании. На соответствующей философской основе рассматривается сложный периодически-фазовый синергопереход духовно-креативного процесса. Освещены процессы воплощения человеческой креативности в Бытие, предметно-творческая самореализация духовной сущности человека в процессах единения культуры и творчества, в культуротворчество. Подчеркивается единство субъектно-объектной координаты в ноосферном всеединении бытия и мышления, а также важность осуществления культурогенной индивидуально-творческой самореализации человека в субъективных ценностях, которые приобретают объективное значение.

Morghun Olena. The development of creative subjects constructive abilities in the process of synergistic transition to noosphere understanding of the world.

The article presents the philosophical and scientific understanding of the possibilities of development and imprinting of creative abilities in noospheric outlook. On the relevant philosophical basis the complex periodically-phase synergistic transition of spiritual and creative process is considered. The author highlights the processes of human creativity embodiment in Genesis, detail-creative self-realization of the man spiritual essence in the process of cultural and creative unity in cultural creativity. The unity of subject-object coordinates in noospheric solidarity of being and thinking is emphasized, as well as the importance of culturogeneous individual creative human self-realization in acquired objective meaning subjective values.

Ключові слова:

синергоперехід, ноосферне світорозуміння, креативно-реалізаційний процес, когніція, інтенціональність, ноосферно-синергетичний імпринтинг.

синергопереход, ноосферное мировоззрение, креативно-реализационный процесс, когниция, интенциональность, ноосферно-синергетический импринтинг.

synergistic transition, noospheric outlook, creative and implementation process, cognition, intentionality, noospheric synergetic imprinting.

Розвиток креативних засад у людини, який іноді розуміють як «вирощування здібностей» та їх піднесення до творчості, викликає особливий інтерес у сучасному суспільстві. Але він переважно техно-науковий, техно-інформаційний, техно-когнітивний, телекомунікаційний тощо, загалом – техногенний, а не гуманологічний. Проте ставлення до людини навіть у гуманологічному аспекті значною мірою дегуманізовано й пов'язано з функціональною здатністю до професійного самовдосконалення, самонавчання, оперування когніціями, здатністю до інтелектуальної раціоналізації тощо, а не з розвитком творчої сутності людини, її «сутнісної креативності» та дією людських соціальних і духовних сутнісних сил. Прояв ноосферного світорозуміння за своєю сутністю є процесом «конструювання каналу» до входу в онтологічний вимір креативно-синергетичної реальності на основі залучення креативних здібностей творчих суб'єктів, включаючи розвиток-прогрес самого суспільства на основі «розгортання» цих сутнісних сил в умовах предметно-творчої реалізації людського креативно-синергетичного потенціалу.

Саме у спектрі дій антропогенних сил творчої самореалізації (духовно-ціннісної, комунікативно-етичної, практично-пізнавальної, когнітивно-утверджувальної тощо) набувають предметного завершення та інтенційного здійснення найбільш виявлені й актуалізовані потенціали людської особистості. Їх можна знаходити, згідно з філософською традицією, у глибинах духовного світу людини й «феноменології духу». За Г. Гегелем, подібне відбувається, коли «простий зміст самості, що знає себе як буття» заглиблюється в «дух у своєму здійсненні» [3, с. 416, 442]. Це багатоступенева «інтродукція духу» й подання його як «творчого духу», здатного до об'єктивно-предметного самоздійснення [7, с. 78, 81]. Креативні засади можна знаходити й у творчій екстравертованості, що спрямована на особистісну самореалізацію у зовнішньому світі. Але при цьому змінюється погляд на дійсність унаслідок трансформації «потоків» свідомості й зміни ментальної інтенційності творчих суб'єктів (А. Бергсон, Е. Гуссерль) або якщо контролювати «потоки екзистенційності», переживаючи все більший і повноцінний «повтор буття».

За М. Хайдеггером, це можливо як «спроба йти думкою за повнотою перетворення буття» та його «виведення з потаємності» й «уведення у відкритість». «Буття має місце як вихід присутності з потаємності... Щоб подібне сталося, ми повинні звернути увагу на повноту перетворень того, що іменується буттям» [13, с. 260–261]. Тоді, за М. Хайдеггером, «буттєвісна повнота» набуває психологічно-рефлексивної онтологічності. Згідно з сучасними дослідженнями, щоб здійснився творчий акт «злиття» всіх буттєвих модусів у єдину креативну реальність, необхідно «ввести» свідомість в особливий творчий стан «надособистісного бачення». Свідомість тоді опиняється в «особливому стані холотропності», що «рухається в напрямку цілісності», яка стає згодом «повернутою» цілісністю «розколотого буття». Вона являє собою вищу «креативну цілісність людини».

У подібних холотропних станах свідомість глибинно та якісно видозмінюється у своїй основі. У них ми переживаємо вторгнення інших вимірів сутнього, які «можуть виявитися дуже напруженими й навіть всепоглинальними, такими, що... характеризуються якимось особливим перевтіленням свідомості» [4, с. 237]. У «холотропних осяяннях виникають «нові образи Всесвіту», що йдуть від повної «суб'єктивної цілісності» людини, а не з фрагментів її самості та егоцентризму. За З. Фрейдом, – це духовно-психічний акт збігу людського Я зі своїм ідеалом, що дає почуття тріумфу: «коли що-небудь у Я збігається з Я-ідеалом, завжди буде відчуття тріумфу». Подібний «настрій тріумфу й задоволення собою не порушується самокритикою», у ньому немає «психогенної меланхолії» розбіжності між Я та Я-ідеалом, «меланхолічних докорів», «самоприниження й манії неповноцінності», а є повна ідентифікація, злиття Я та Я-ідеалу в такому процесі, де «ідентифіковане Я» замінюється «Я-ідеалом» [16, с. 826, 828]. За С. Грофом, це стан «духовно-креативної надособистісної еволюції» в напрямку до духовної цілісності, що є «неуспадкованим за своїм масштабом еволюційним стрибком у свідомості» [4, с. 227]. А. Бергсон називав подібний стрибок «творчою еволюцією» людини, що йде за «соціальною еволюцією» (Г. Спенсер) та «інтелектуальною еволюцією» (О. Конт).

Якщо перейти до соціальних змін у суспільній поведінці людини, то в аспекті дії законів соціального пізнання на ґрунті «творчого осмислення соціального світу» починають діяти «культурні детермінанти» за схемою «евристички репрезентативності» та «евристички об'єднання й пристосування» [1, с. 96–97]. За своєю сутністю

це «творчо-евристичні детермінанти», оскільки людина у своїй соціальній поведінці вже не конформує себе під навколишнє середовище, а навпаки – намагається все більше пристосувати зовнішню дійсність до свого креативного бачення й розуміння. Наприклад, за соціокультурними орієнтаціями К. Хорні, «на людей», «від людей», «проти людей». Відбувається «ментальне спрощення об'єктів» і «категоризація об'єктів відповідно до їх репрезентативності», виходячи з «базисної інформації» суб'єкта про об'єкт, який формулював «висновок на основі вибіркової інформації» [1, с. 176, 178]. Персональна «Я-концепція» креативно переорієнтується з соціального пізнання на самопізнання, і «Я-схема» змінює «історію соціального порівняння» на «теорію самосприйняття», на «самопрезентацію та управління власним сприйняттям» [13, с. 178].

Це дуже складний духовно-креативний процес, що має відповідне філософське підґрунтя. Якщо порівняти чуттєво-емоційні й когнітивні процеси з їх психологічним відображенням, або, за Л. Веккером, «поширити поняття інтроспекції однаковою мірою на когнітивні та емоційні процеси, то ми неминуче опиняємося перед такою логіко-філософською і психологічною альтернативою»: або «внутрішній досвід є вихідним, а зовнішній досвід є похідною щодо результату розумового конструювання, або між обома формами досвіду загалом немає співвідношення вихідного й похідного, а є лише відношення рівноправності й паралельності» [2, с. 72]. І тому внутрішні креативно-реалізаційні процеси необхідно пов'язувати з практично-предметними знаннями й уміннями, що мають практичний «духовний вихід» у зовнішній світ у модусі когніцій і предметних реалізацій.

Дійсно, подібна взаємотрансформація «внутрішнього» й «зовнішнього», суб'єктивного й об'єктивного відбувається шляхом ментально-творчого «конструювання», за новітньою теорією «особистісних конструктів» Дж. Келлі. Основний постулат ученого: «процеси в особистості – це прокладені у психіці канали, в руслі яких людина прогнозує події», і «поведінка визначається тим, як людина прогнозує майбутні події». Тому це завжди дії й соціальна поведінка в рамках «конструктивного альтернативізму» [15, с. 434–435]. Виникає проблема смислової інтерпретації креативного самоствердження, що однозначно визначається як питання предметної самоідентифікації особистості у творчо-реалізаційних процесах. Тому й виникають «особистісні конструкти альтернативізму» як різні «моделі здібності», головні з яких, за Дж. Келлі, – це «упереджувальні»,

«констеляторні» й «передбачувальні» конструкти [15, с. 441].

Під час використання конструктивних невизначеної креативної інтерпретації виникає особлива «внутрішня реалізація» людини зі своїми смислами «самокаузальності». У системі креативної психології це фіксується як поява в людини здатності до самоактуалізації. Подібний феномен розглядається як своєрідна творчо-психогенна самодопомога людини самій собі шляхом піднесення акумульованих «креативних ресурсів» до рівня «актуалізованого потенціалу» й «внутрішньої творчої сили», «гештальттерапії» із самопроявом творчої «Я-концепції та її самоактуалізації». Подібне має вигляд «процесу становлення» людини, «процесу усвідомлення» себе як «становлення, що веде до самоактуалізації й автентичності» і є «продуктом інтенціональності Я, що відбувається на культурному та індивідуальному рівнях» [10, с. 130].

Гранична межа подібної творчої самоактуалізації – це креативне самовдосконалення, яке виявляється на ґрунті «конструктивного альтернативізму». Творчі «конструктивні альтернативи» дають змогу істотно «розширити» внутрішню реальність людини, оскільки це потребує «афективного включення» емотивно-волютивної сфери до процесу предметно-творчої самореалізації [10, с. 136, 139]. Подібний креативно-компетенційний процес потребує відповідного філософсько-наукового осмислення в аспекті можливостей розвитку, творчого навчання та імпринтингу креативних здібностей у ноосферному світорозумінні. А потім – його суб'єкт-об'єктного опредметнення шляхом креативного буттстворення ноосферної дійсності в синергетичному синтезі матеріально-об'єктного й ментально-суб'єктного через креативно-фазовий перехід до вищого антропоєволюційного ноо-типу «синерголюдини» й ноо-суб'єкта.

Творча інтенція на підвищення власної креативності та її предметної самореалізації спочатку виникає як ціннісна орієнтація на «інтенційну креативність». Вона презентована постійним «творчим потягом» до креативно-компетенційного зростання з досягненням рівня «креативної компетентності» або вищої досконалості. Це рівень «реальної креативності», досягнення якого є складним періодично-фазовим синергопереходом, що охоплює, як раніше було показано, принаймні три стадії. А загалом він потребує більше стадій, щоб вийти на предметно-творчу самореалізацію й сприйняття креативно-синергетичної реальності. З боку суспільства як культурно-інформаційної системи мають бути створені відповідні умови (комунікативні, ціннісні, когнітивні тощо), щоб «запустити»

внутрішні духовно-творчі механізми своєрідного «креативного змагання» особистостей, сконцентрувати їх духовні й соціальні сутнісні сили на підвищенні «креативного ритму» самоактуалізації. Наприклад, «на успіх» у професійній діяльності, діловій кар'єрі в успішній «корпоративній» команді. Але в усіх випадках «творчого зростання» особистість повинна напружено працювати в режимі творчого «екзистенційного самоздійснення» за всіма «реалізаційними векторами» життєдіяльнісних досягнень (що є неоднаковими в різні періоди життя), в успішному саморозвитку своїх здібностей і талантів та їх прогресуванні, у висуненні нових престижних завдань і в інноваційному випередженні конкурентів тощо. Докладно подібні «інтенції на успіх» з безперервним підвищенням «планки досягнень» розкрив Абрахам Маслоу в категоріях «базових потреб» людини в її творчому «зростанні й мотивації» [9, с. 29, 33].

Г. Ріккерт у своїй філософській системі «філософії життя» проблему самоздійснення людини переміщує у площину «трансцендентального емпіричного реалізму». Зреалізовуючи себе, людина досягає поєднання внутрішньої «даності трансцендентального ідеалізму» із «зовнішньою даністю емпіричного реалізму». При цьому обов'язково необхідним має бути збіг «трансцендентальної форми людського ідеального судження» з «предметною нормою» об'єктивно належного. Таким чином, трансцендентально й реально поєднуються «форма й норма індивідуального» [11, с. 126]. Але тільки на ґрунті творчо-предметного самоздійснення особистості, у синтезі внутрішнього й зовнішнього. Тобто з боку зовнішньо-об'єктивного збігається «норма і форма належного або предмета», а з боку внутрішньо-суб'єктивного синтезуються «форми й норми індивідуального» [11, с. 123, 126].

Подібне можливо в єдиній суб'єкт-об'єктній координаті, у ноосферній всеєдності буття та мислення. Підкреслимо, що суб'єктивні цінності людини мають об'єктивне значення й сенс тільки тоді, коли відбувається культурогенна індивідуально-творча самореалізація людини в цих цінностях. Тоді формується нове реалізаційне світорозуміння й «об'єктивні цінності стають передумовою як філософії, так і наук про культуру» [12, с. 128]. А з цим – творчо-реалізаційні якості особистості набувають загальносуспільного макроінтенційного значення й макросмислу суспільно інтегрованої креативності. І в цьому сенсі вона є ціннісно-нормативною інтегрованою креативністю й суспільно опредмеченого макросмислу, коли креативна форма

макроідентифікації суспільних цінностей збігається з їх об'єктивною творчо-реалізаційною нормою. Подібне «ототожнення як основна форма синтезу свідомості» з об'єктивною нормою інтегрованої креативності породжує, за Е. Гуссерлем, творчо-реалізаційний «предмет свідомості» або предметно-творчий «інтенційний результат синтетичної роботи свідомості» [5, с. 373–374]. А за М. Хайдеггером, «людина-суб'єкт здобуває допущення до Буття й здійснює Буття за типом «Макромоделі» суб'єктивно-об'єктивного «достовірного буття» [14, с. 375]. Тобто тоді, коли воно стає «достовірним» у буттєвісному «самореалізаційному статусі» креативно-здійсненої особистості, стає суб'єкт-об'єктною «для-мене-дійсністю» і одночасно «дійсністю-для-всіх».

Але виведення предметно-творчої самореалізації особистості на рівень «креативної інтегрованості» – це не самоціль, а духовне піднесення людини до рівня «реалізації холотропності», духовної цілісності суб'єктивного й об'єктивного буття. Тобто, коли «логіка голови», «логіка серця» й «логіка цілого» збігаються в реалізаційному холізмі (А. Адлер). Проте творчо-реалізаційна енергія може проявитися, опредметнитися й утвердитися тільки в аспекті соціальних інтересів суспільства, «суспільних почуттів», через солідарні відносини з суспільством [17, с. 128, 198]. Тоді творча самореалізація особистості в її «креативній цілісності» як «холотропної людини» й «холістичного» творчого суб'єкта може набувати трансперсонального характеру. А саме, коли «зростання потреб і цінностей» особистості веде до креативної «буттєвої мотивації», і вона починає набувати значення «метамотивації» до креативної суспільної поведінки, і в творчому суб'єкті пробуджується «синергія ідентифікації себе з іншими людьми в співпраці» [17, с. 490–501].

Результатом є «метаперсональне самоздійснення» людини у творчо-синергетичному полі «буттєвісної цінності» й «буттєвісної любові» вже у формах «вершинних переживань» людини як «металюдини» [17, с. 499, 519, 511]. За своєю сутністю «металюдина» і є «синерголюдиною», в якій «буттєвісна любов» – це радісне й захопливе почуття акумуляції синергії через інформаційний синергообмін з іншою людиною на основі «самовідданості». Бо «буттєвісна любов самовіддана, вона нічого не вимагає натомість. Нагородою в такій любові є визнання самої суті й вроди предмета любові». У ній реалізується «вічна модель» людської природи й буття в понадперсональній «трансцендентальній реальності», у якій безпосередньо пізнаються «буттєвісні цінності правди, краси, цілісності, життєвої сили,

досконалості, доброти, унікальності, простоти, справедливості, багатства, порядку, необхідності, легкості досягнутої мети, грайливості, завершеності, самодостатності й самої трансцендентальності у відношенні до буття такого, яким воно є» [17, с. 519].

На зазначених підставах формується необхідний креативний синергоресурс для розвитку креативних здібностей і формування в особистостях якостей творчих суб'єктів. Саме з цим вони набувають здатності сприймати, усвідомлювати й осмислювати онтологічний вимір креативно-синергетичної реальності. Подібне й постає як їх головна креативна якість – це прояв креативної здібності до створення креативно-синергетичних модус-імпринтів ноосферного світорозуміння й налагодження ментального синергопроцесу для здійснення ноосферно-синергетичного імпринтингу, презентованого ПФ-синергопереходом у вимір креативно-синергетичної реальності. У цьому вищому онтологічному вимірі реалізується можливість вже не «часткового» чи «локалізованого», а повноцінного ноосферного буття. Воно представлено в модус-імпринтах ноосферного буття як активованої реальності для духовно-творчої життєдіяльності креативних суб'єктів у новому онтологічному вимірі. Це така креативно-онтологічна вимірність, що «відкривається» й «розкривається» у єдиній координаті синергетично-синтезованої суб'єкт-об'єктної реальності.

Подібна єдинореальнісна суб'єкт-об'єктна координатна система стає повністю актуалізованою для ноосферного світорозуміння й ноосферно-світорозумової синергодіяльності за умови визначеності імпринтів креативно-синергетичних здібностей творчих суб'єктів, що запускають механізм з акумуляції необхідного креативного синергоресурсу. Для подібних особистостей, що мають розвинену менталосферу й «суб'єктну синергореальність», ноосферне світорозуміння є природним і повністю відповідним їх синергоякостям, а ноосферне буття у креативно-синергетичній реальності – найбільш оптимальним ареалом їх життєпрояву, де вони знаходять необхідну синергію для продуктивно-креативної життєдіяльності й життєтворчості. На менталодуховній основі суб'єкт-об'єктного «включення» та внутрішньо-зовнішньої трансценденції ноосферного буття у відповідних модус-імпринтах ноосферного світорозуміння можна здійснити його функціональне, структурне, системне й «понадсистемне» визначення. На онтологічному рівні й у менталосферному вимірі конкретної особистості це імпринт-

імператив вільного вибору «свободи творчості», а з нею – і «свободи реалізації» у принципах, методах, способах, модусах і формах предметно-творчого самоздійснення в синтезі ментально-суб'єктного й матеріально-об'єктного. Але при цьому обов'язково повинен враховуватися фундаментальний принцип єдності суб'єкта й об'єкта, всеєдності буття й мислення.

Отже, можна побачити, що в різних філософсько-методологічних аспектах духовно-творчої самореалізації людини наявний повний «креативний синтез» творчо-реалізаційного світорозуміння про «емпіричний реалізм» духу й буття, тотожність суб'єкта й об'єкта як збігу «практичності духу» й «буттєвої даності», «обробка дійсності духом», єдність суб'єктивної «форми» й об'єктивної «норми» в їх збігові в Макромоделі достовірного Буття. Це і є втіленням людської креативності в Буття, предметно-творча самореалізація духовної сутності людини в процесах єднання культури

й творчості, у культуротворчість. Імперативна реалізація «макропринципів буття» в синергопроцесі ментального імпринтингу ноосферно-креативного світорозуміння зумовлює перенесення питання у вимір креативно-синергетичних можливостей антропогенезу. А саме – здатності творчих суб'єктів до постійного прояву своєї здібності до креативно-предметного синтезу буття й мислення, реалізації матеріально-предметного та ментально-суб'єктного в модусі постійно діючого «реалізаційного імпринта» з самогенерацією постійно актуалізованої синергоякості [6, с. 470]. Тобто, чи здатні творчі суб'єкти до безперервного, а не періодично-фазового «потoku творчості», що є «синергопотокom» високопродуктивного ментально-матеріального, суб'єкт-об'єктного креативно-предметного синтезу, коли творча суб'єктність «синергореалізованих» особистостей перетворює їх на синергоособистостей?

Список використаних джерел

1. Аронсон Э. Психологические законы поведения человека в социуме / Аронсон Э., Уилсон Т., Эйкерт Р. — М.: Олма-Пресс; СПб.: Нева, 2002. — 560 с.
2. Веккер Л. М. Психические процессы / Л. М. Веккер. — Л.: Изд-во Лен. ун-та, 1980. — Т. 3. — 326 с.
3. Гегель Г. В. Ф. Феноменологии духа : Сочинения / Г. В. Ф. Гегель. — М.: Соцэргиз, 1959. — Т. 4. — 440 с.
4. Гроф С. Надличностное видение / С. Гроф. — М.: Изд-во Ин-та трансперсональной психологии, 2002. — 273 с.
5. Гуссерль Е. Картазиаские размышления / Е. Гуссерль. — Минск: Харвест, 2000. — 752 с.
6. Капица В. Ф. Онтологічні виміри буття і філософія онтогенезису / В. Ф. Капица. — Кривий Ріг: Видав. центр ДВНЗ «КНУ», 2012. — 491 с.
7. Капица В. Ф. Философская парадигма духовно-феноменологического познания / В. Ф. Капица // Актуальні проблеми духовності. — Вип. 3. — Кривий Ріг: Мінерал, 2000. — 360 с.
8. Кьеркегор С. Страх и трепет / С. Кьеркегор. — М.: Республика, 1993. — 383 с.
9. Маслоу А. По направлению к психологии бытия / А. Маслоу. — М.: ЭСКО-Пресс, 2002. — 272 с.
10. Смит Н. Современные системы психологии / Н. Смит; пер. с англ.; под общ. ред. А. А. Алексеева. — СПб.: Прайм-Еврознак; М.: Олма-Пресс, 2003. — 384 с.
11. Риккерт Г. Философия жизни : Сочинения / Г. Риккерт. — К.: Ника-центр, 1998. — 512 с.
12. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре / Г. Риккерт. — Минск: Харвест; М.: АСТ, 2000. — 240 с.
13. Хайдеггер М. Время и бытие / М. Хайдеггер. — М.: Издательство Ad Marginem, 1997. — 452 с.

References

1. Aronson, E. (2002). *Psychological laws of human behavior in society*. Moscow: Olma-Press, Saint Petersburg: Neva [in Russian].
2. Vekker, L. M. (1980). *Mental processes*. Leningrad: University Press [in Russian].
3. Hegel, G. W. F. (1959). *Phenomenology of Spirit: Works*. Moscow: Sotsekgiz [in Russian].
4. Grof, S. (2002). *Transpersonal vision*. Moscow: Publishing House of the Institute of Transpersonal Psychology [in Russian].
5. Husserl, E. (2000). *Cartesian reflections*. Minsk: Harvest [in Russian].
6. Kapitsa, V. F. (2012). *Ontological measuring of being and ontogenesis philosophy*. Kryvyi Rih: Publishing center DVNZ "KNU" [in Ukrainian].
7. Kapitsa, V. F. (2000). *The philosophical paradigm of spiritual and phenomenological knowledge. Actual problems of spirituality*. Vol. 3. Kryvyi Rih: Mineral [in Ukrainian].
8. Kierkegaard, S. (1993). *Fear and Trembling*. Moscow: Republic [in Russian].
9. Maslow, A. (2002). *Toward Psychology of Being*. Moscow: ESCO-Press [in Russian].
10. Smith, N. (2003). *Modern systems of psychology*. SPb.: Praym, Moscow: Olma-Press [in Russian].
11. Rickert, H. (1998). *Introduction to transcendental philosophy*. Kyiv: Nika-center [in Russian].
12. Rickert, H. (2000). *Natural sciences and cultural sciences*. Minsk: Harvest; Moscow: AST [in Russian].
13. Heidegger, M. (1997). *Time and Being*. Moscow: AdMarginem [in Russian].
14. Heidegger, M. (1998). *Postulates. Aphorisms. Philosophical interpretation*. Minsk: Sovremennoe slovo [in Russian].
15. Kjell, H. (1999). *Theory of personality*. SPb.: Piter [in Russian].

14. Хайдеггер М. Постулаты. Афоризмы. Философские интерпретации. Тезисы / М. Хайдеггер. — Минск : Современное слово, 1998. — 384 с.
15. Хьелл Х. Теория личности / Х. Хьелл, Д. Зиглер. — СПб. : Питер, 1999. — 680 с.
16. Фрейд З. Я и Оно : Сочинения / З. Фрейд. — М. : ЭКСМО-Пресс; Харьков : ФОЛИО, 1999. — 1040 с.
17. Фрейджер Р. Личность : теории, эксперименты, упражнения / Р. Фрейджер, Дж. Фейдимен. — М. : Прайм-Еврознак, 2002. — 864 с.
16. Freud, Z. (1999). *Mass Psychology and the Analysis of Human I.* Moscow : Eksmo-Press ; Kharkov : FOLIO [in Russian].
17. Frager, R. (2002). *Personality : theory, experiments, exercises.* Moscow : Prime-Evroznak [in Russian].

Відомості про автора:**Моргун Олена Анатоліївна**

Melena_ua2003@ua.fm

Криворізький національний університет

вул. XXII Партз'їзду, 11, м. Кривий Ріг,

Дніпропетровська обл.,

50000, Україна

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/vers.v0i8.1457>*Надійшла до редакції: 04.05.2016 р.**Прийнята до друку: 10.06.2016 р.***Information about the author:****Morhun Olena Anatoliivna**

Melena_ua2003@ua.fm

Kryvyi Rih National University

11 XXII Partziizdu St., Kryvyi Rih

Dnipro region,

50000, Ukraine

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/vers.v0i8.1457>*Received at the editorial office: 04.05.2016.**Прийнята до друку: 10.06.2016*